

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Retfærd. Nordisk Juridisk Tidsskrift*.

Citation for the original published paper (version of record):

Ekström, V. (2012)

Inte bara kvinna: Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck.

Retfærd. Nordisk Juridisk Tidsskrift, 35(3): 51-68

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:esh:diva-2024>

Inte bara kvinna

Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd – konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck¹

AV VERONICA EKSTRÖM, DOKTORAND I SOCIALT ARBETE, LINKÖPINGS UNIVERSITET OCH ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA²

Abstract: Med startpunkt i Kvinnofredspropositionen från 1997 undersöks i den här artikeln sex statliga propositioner utifrån ett intersektionellt perspektiv. I artikeln diskuteras hur mäns våld mot kvinnor i nära relationer framställs som problem, hur de våldsutsatta kvinnorna framställs och konstrueras samt hur dessa framställningar förhåller sig till lagstiftarens motiveringar till lagstadgat stöd till dessa kvinnor. Analysen fokuseras kring hur kategorier som klass, kön och etnicitet synliggörs i det studerade materialet och hur detta kan förstås i relation till det lagstiftade stöd som formuleras för kvinnorna. I artikeln framkommer att de våldsutsatta kvinnorna framförallt beskrivs som kvinnor. I en del av texterna lyfts grupper av kvinnor (utländska, äldre, missbrukande t ex) upp som särskilt stödbehövande. Det handlar dock inte om en förståelse av hur olika maktstrukturer påverkar kvinnornas utsatthet för våld och deras skilda erfarenheter av konsekvenserna av våldet. Framställningen av den våldsutsatta kvinnan som å ena sidan "vem som helst" och å andra sidan "den andra" bidrar sannolikt till att det stöd som formuleras riskerar att inte möta de reella behov av stöd som våldsutsatta kvinnor har.

Keywords: Socialtjänstlagen, kvinnomisshandel, mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, stöd, insatser, socialt arbete, intersektionalitet

- 1 I arbetet med den här artikeln har jag fått kommentarer och feedback från flera medarbetare vid såväl Linköpings universitet som Ersta Sköndal högskola. Magnus Karlsson, Dimitris Michailakis, Margaretha Hydén, Kerstin Johansson, Ann-Christinte Pettersson Hjelm och Lucas Gottzén har alla bidragit på olika sätt, liksom doktoranderna på avdelningen för socialt arbete vid Linköpings universitet. Johanna Schiratzki har bidragit med en ovärderlig handledarinsats i produktionen av den här artikeln. Jennie K Larsson och Linn Sandberg har med sin stora kunskap om intersektionalitet och sin allmänna klokskap gett kommentarer som varit viktiga för såväl artikelns form som innehåll.
- 2 Artikeln är en del av Veronica Ekströms avhandlingsarbete där socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor står i fokus. Hon har arbetat med forskning sedan 2004. Hon har en bland annat gjort studier om socialtjänstens arbete med arbetslösa socialbidragstagare samt ett flertal studier om socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor, inte minst när det gäller stöd i samband med rättsprocessen.

Indledning

Synen på mäns våld mot kvinnor i nära relationer har under 1900-talet förändrats från att det har uppfattats som en privat angelägenhet till att det nu betraktas som ett offentligt socialt problem (Wendt Höjer, 2001). Ansvaret för att hantera problemet har därmed flyttats från familjen till samhället. Lösningar söks, dels genom straffrättsliga åtgärder, dels genom sociala insatser (stöd och förebyggande arbete). Även synen på våldets orsaker har förändrats över tid. Våldets orsaker har förklarats utifrån biologiska, psykologiska, kulturella, sociala, medicinska och feministiska perspektiv (Wendt Höjer, 2001; SOU 2004:121). Ljungwald (2011) menar att fokuseringen på våldutsatta kvinnor som brottsoffer ska ses i ljuset av ett tydligare brottsofferfokus generellt och att detta är en del av utvecklingen mot en mer individualistisk syn på samhället. Enligt Ljungwald innebär utvecklingen under 1990-talet att mäns våld mot kvinnor har kommit att betraktas som ett brott som ska bemötas inom straffrätten, snarare än som ett socialt problem för välfärdssystemet (a.a.).

Trots att mäns våld mot kvinnor sedan 1990-talet har ansetts som ett allvarligt socialt problem och såväl straff- som socialrättsliga åtgärder vidtagits ser vi inga tecken på att mäns våld mot kvinnor minskar i omfattning. Särskilt vad gäller stödinsatser vittnar socialsekreterare, kvinnojoursaktivister och våldutsatta kvinnor om att det finns stora brister i det stöd som erbjuds. Framställningen av den våldutsatta kvinnan bidrar till att skapa en offentlig konstruktion, en bild av den våldutsatta kvinnan och hennes behov. Denna konstruktion skapar förutsättningar för vilket stöd och vilka insatser som framträder som önskvärda och möjliga ur lagstiftarens perspektiv. En kritisk granskning av dessa konstruktioner är därför viktig för att kunna förstå intentionerna bakom det lagstiftade stödet.

Syftet med den här artikeln är att granska hur våldutsatta kvinnor och deras behov av stöd framställs i svenskt offentligt tryck. Med hjälp av ett intersektionellt perspektiv identifieras hur kategorier som klass, kön och etnicitet synliggörs/osynliggörs i de studerade propositionerna och hur detta kan förstås. Detta analyseras sedan i relation till det lagstiftade stöd som formuleras för kvinnorna.

Tidigare feministisk forskning om mäns våld mot kvinnor har kritiserats för att ensidigt fokusera på vita medelklasskvinnors situation. En mer komplex analys har efterlysts där frågor om klass, ras (eticitet) och kön beaktas (Crenshaw, 1991; Sokoloff & Dupont, 2005). Ett intersektionellt perspektiv kan möjliggöra detta genom att ett kritiskt fokus riktas mot förenklade kategorier och stereotyper och hur dessa kategorier samverkar (Mattson, 2010; Schömer, 2011).

I de följande två avsnitten presenteras artikelns metod och teoretiska utgångspunkter. Därefter beskrivs och analyseras det empiriska materialet utifrån tre teman: Problembeskrivningar, Beskrivningar av den våldutsatta kvinnan samt Stöd

och insatser. Artikelns avslutas med en slutdiskussion om vad som framkommit i artikeln och hur detta kan förstås i relation till artikelns övergripande syfte.

Metod och material

Empiriskt material

Artikelns empiriska material utgörs av propositioner och utgångspunkten är Kvinnofridspropositionen (Prop. 1997/98:55), som har beskrivits som banbrytande för synen på mäns våld mot kvinnor i Sverige (Wendt Höjer, 2001; Burman, 2007). Det empiriska materialet har begränsats till att endast bestå av propositioner, eftersom det är i propositionerna som regeringens slutgiltiga argument för lagstiftning presenteras. Dessa betraktas därför som regeringens, och riksdagsmajoritetens, inställning till den offentliga diskursen om stöd till kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. De propositioner som har inkluderats är sådana som handlar om mäns våld mot kvinnor i nära relationer och som dessutom fokuserar på stöd. Eftersom det är relationen mellan konstruktionen av kvinnan och det lagstadgade stödet till våldsutsatta kvinnor som undersöks i artikeln är förändringar i socialtjänstlagen centrala för analysen.

De propositioner som studeras i den här artikeln presenteras i kronologisk ordning i tabellen nedan:

Prop.	Titel	Departement
1997/98:55	Kvinnofrid	Arbetsmarknadsdepartementet
2000/01:79	Stöd till brottsoffer	Justitiedepartementet
2000/01:80	Ny socialtjänstlag	Socialdepartementet
2002/03:70	Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer	Justitiedepartementet
2005/06:155	Makt att forma samhället och sitt liv – nya mål i jämställdhetspolitiken	Utbildningsdepartementet
2006/07:38	Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor	Socialdepartementet

Tre av propositionerna har ett uttalat fokus mot mäns våld eller våld mot kvinnor. *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) innehåller förslag om ett nytt brott; grov kvinnofridskränkning. Propositionen behandlar dock inte enbart våld i nära relationer. Även könsstypning, sexuella trakasserier i arbetslivet och prostitution berörs. Även propositionen *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) från år 2003 har ett tydligt straffrättsligt fokus och rör en ändring i

lagen om besöksförbud gällande gemensam bostad samt interimistiska beslut om kvarsittanderätt. *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) är den proposition som allra tydligast diskuterar frågor om stöd till våldsutsatta kvinnor.

År 2001 kom proposition *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79). Den rör brottsoffer generellt och innehåller få särskilda skrivelser om våldsutsatta kvinnor. Samma år lade regeringen fram propositionen *Ny socialtjänstlag* (Prop. 2000/01:80). Propositionen innebär i huvudsak en omstrukturering av den gamla socialtjänstlagen. I propositionen diskuteras inte mäns våld mot kvinnor explicit. Jämställdhetspropositionen *Makt att forma sambället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155) lyfter däremot som ett av fyra delmål att mäns våld mot kvinnor skall upphöra.

Att det empiriska materialet begränsas till propositioner innebär att annat offentligt tryck såsom regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, bedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (Skr. 2007/08:39) och direktiven för den nyligen inrättade nationella samordnaren mot våld i nära relationer (Dir. 2012:38) inte ingår i den här artikeln.

Analysmetod

I analysen av det empiriska materialet har jag utgått ifrån Carol Bacchis *What's the problem-approach – WPR* (Bacchi & Eveline, 2010). WPR är en analysmetod som Bacchi har formulerat för policyanalys. Bacchis utgångspunkt är att problem som sägs lösas i till exempel statliga policydokument snarare bör ses som ett skapande av problemen i sig. Det sätt på vilket problem formuleras påverkar vad som kan ses som problematiskt, vad som tystas ned och för hur människor tänker kring dessa frågor. Det sätt på vilket problem representeras i policydokument, är därmed en sorts politiska interventioner som konstituerar problem i verkligheten (a.a.).

WPR uppmuntrar ett kritiskt förhållningssätt genom att ställa ett antal kritiska frågor till det empiriska materialet. Det handlar om att fråga sig hur problemet beskrivs och hur det inte beskrivs. Vilka underliggande antaganden ligger bakom beskrivningarna? Vem eller vilka tystas genom att de inte beskrivs? Vad innebär beskrivningen av problemet? Hur kan problembeskrivningen ifrågasättas, störas och ersättas? (a.a.).

Jag ser WPR som ett användbart tillvägagångssätt för att studera propositionerna i den här artikeln. Jag vill undersöka hur de våldsutsatta kvinnorna beskrivs och hur lösningar/stöd formuleras för kvinnorna. Genom att undersöka både vad som sägs och vad som inte sägs i materialet blir det möjligt. WPR behöver dock någon form av teoretiskt perspektiv som handlar om makt som möjliggör en analys av vilka beskrivningar som dominerar och varför (Bacchi, 1999). För att möjliggöra detta kombinerar jag WPR med ett intersektionellt perspektiv.

Teoretiska utgångspunkter

I artikeln används intersektionalitet som analytiskt perspektiv, vilket kan bidra till fördjupad kunskap om kvinnor som utsätts för våld i nära relationer (Crenshaw, 1991; Sokoloff & Dupont, 2005; Thiara & Gill (2010). Intersektionalitet som begrepp har sina rötter i »svarta feministers« kritik av de bristande perspektiv som den vita, medelklassdominerade feministiska forskningen har representerat. Ojämlighet och förtryck kan inte studeras utifrån vare sig en kategori eller genom att enbart summerar kategorier eftersom komplexiteten i förtrycket då går förlorad (se t ex Anthias & Yuval-Davis, 1983; Crenshaw, 1989; de los Reyes & Mulinari, 2005).

Det går att se intersektionalitet som en teoretisk ambition att urskilja kategorier och maktstrukturer och att undersöka hur de förhåller sig till varandra (Mattson, 2010) eller »ett teoretiskt perspektiv som synliggör hur olika historiskt och situationsbaserade maktrelationer skapas i och genom den simultana verkan av klass, kön och »ras'/etnicitet« (de los Reyes & Mulinari, 2005 s. 24), men också som ett metodologiskt förhållningssätt.

Som tidigare nämnts har det intersektionella perspektivet vuxit fram ur en kritik inom det feministiska forskningsfältet. Alla feminister är dock inte ense om att intersektionalitet är nödvändigt eller ens fruktbart och alla är inte överens om hur begreppet skall tolkas (se t ex Gunnarsson, 2011) Att forskare är oense om hur intersektionalitet ska förstås och studeras beror sannolikt på att de skriver utifrån olika positioner när det gäller forskningsdisciplin och ontologisk ståndpunkt. De har helt enkelt olika uppfattningar om hur världen bör uppfattas och hur vi kan nå kunskap om den (Engstrand & Larsson, 2012).

Ett intersektionellt perspektiv i studier som handlar om juridik kan synliggöra hur maktstrukturer samverkar och hur detta påverkar olika grupper i samhället. T ex har Schömer (2011) använt intersektionalitet i studier om diskrimineringslagstiftning. Burman (2012) har gjort det i relation till hur lagstiftningen kan tolkas i relation till kvinnor som immigrerat till Sverige och som har utsatts för våld i nära relation. Andersson (2011) har gjort det i relation till kvinnor som utsätts för våld och straffrätten. I den här artikeln står mäns våld mot kvinnor och Socialtjänstlagen i fokus.

I artikeln undersöks hur misshandlade kvinnor beskrivs och hur propositionernas diskussion om stöd till de våldsutsatta kvinnorna förhåller sig till dessa beskrivningar. De kategorier som förekommer i propositionerna diskuteras ur ett kritiskt perspektiv (jmf McCall, 2005). Fraser (1998) skiljer mellan socioekonomiska och kulturella/symboliska orättvisor. de los Reyes och Mulinari (2005) gör en liknande analys

och menar att kön, klass och etnicitet (ras³) är kategorier som är knutna till beständiga former av ojämlikhet och att de därmed skiljer sig från andra kategorier såsom sexualitet, ålder eller funktionsnedsättning. Dessa ses inte på samma sätt som centrala för samhällets organiseras och för hur över- och underordning mellan grupper består. I linje med Frasers och de los Reyes och Mulinaris (2005) argumentation, sätts kön, klass och etnicitet i fokus, men även andra kategorier – såsom ålder och funktionshinder – diskuteras i artikeln.

Forskningen om mäns våld mot kvinnor utifrån feministiska teoretiska perspektiv är omfattande. I den feministiska traditionen ses våldet som ett uttryck för den ojämlika maktrelationen mellan kvinnor och män. Ett intersektionellt perspektiv inkluderar även kategorier såsom klass och etnicitet och hur dessa samverkar. Det intersektionella perspektivet möjliggör andra konstruktioner av våldsutsatta kvinnor än den vita medelklasskvinnans perspektiv (Sokoloff & Dupont, 2005). Crenshaw (1991) anser att stöd och andra interventionsstrategier riktade till våldsutsatta kvinnor som baseras på en ensidig erfarenhet från vita medelklasskvinnor, kommer att ha begränsad betydelse för kvinnor som på grund av sin hudfärg eller sin klass-tillhörighet möter helt andra hinder. Sokoloff & Dupont (2005) använder också ett intersektionellt perspektiv och riktar kritik mot bilden av den våldutsatta kvinnan som »vem som helst«. Sokoloff & Dupont (2005) argumenterar för att mäns våld mot kvinnor inte alls drabbar alla kvinnor lika. De menar också att en viktig anledning till överrepresentationen av våld i nära relationer bland svarta människor i USA snarare är fattigdom, inte etniska eller kulturella faktorer i sig (se också Pringle, 2006), vilket blir synligt först när man använder ett intersektionellt perspektiv. Enligt Sokoloff & Dupont (2005) är klass eller socioekonomiska faktorer den kategori som är minst förekommande i forskningen om mäns våld mot kvinnor. Tidigare forskning har visat hur den misshandlade kvinnan framställs som »vem som helst« (Peter, 2006; Sokoloff & Dupont, 2005; Lundberg, 1998). Enligt denna diskurs drabbar våldet alla, oberoende av inkomst, etnisk tillhörighet eller utbildning. Diskursen innefattar också en syn på våld som ett mönster där kvinnan blir systematisk misshandlad och där våldet blir allt grövre och mer frekvent ju längre relationen pågår. Kvinnan tillskrivs begränsat aktörskap. Hon förväntas inte vilja medverka i polisutredningar, men vill ändå »innerst inne« bli räddad från mannen. Peter (2006) menar att konstruktionen av den våldsutsatta kvinnan som »en av oss« varit nödvändig för att sätta frågan om mäns våld mot kvinnor på den breda politiska dagordningen.

- 3 De los Reyes och Mulinari (2005) använder både begreppen ras och etnicitet i sin bok. De skriver att många forskare föredrar begreppet etnicitet på grund av många bibetydelser i begreppet ras. Andra anser å andra sidan att begreppet etnicitet har använts på ett sätt som osynliggjort rasismen som strukturell, institutionell och vardagsfenomen.

Ett annat vanligt förekommande perspektiv i forskning om mäns våld mot kvinnor är bilden av det ideala brottsoffret. Offret ska vara ett tydligt offer, det vill säga passivt, svagt och hjälplöst (Christie, 2001). Den hjälplösa kvinnan tar emot råd och överlåter aktörskapet i andras händer (Grovdal, 2012). Mot detta har många riktat kritik, eftersom de anser att bilden av det ideala offret sällan stämmer för alla våldsutsatta kvinnor. Det kan få konsekvenser för kvinnornas syn på sin egen situation och roll, men också för hur de bemöts och hur stöd utformas (se t ex Hydén, 2001, Ferraro, 2006; Grovdal, 2012). I artikeln kommer dessa två konstruktioner – bilden av den våldsutsatta kvinnan som det ideala offret och som »vem som helst«, att diskuteras i förhållande till det studerade materialet och hur de kan förstås i ett intersektionellt perspektiv.

Propositioner, problem och perspektiv

Det är sex propositioner som analyseras i den här artikeln. I kronologisk ordning är de *Kvinnofridspropositionen* (Prop. 1996/97:55), *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79), *Ny Socialtjänstlag* (Prop. 2000/01:80), *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70), *Makt att forma sambället och sitt liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155) samt *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38). I texten som följer kommer dessa propositioner att analyseras utifrån problemformuleringar, framställningar av den våldsutsatta kvinnan samt beskrivningar av stöd och insatser. Först görs dock en kort genomgång av de för artikeln relevanta förändringar i Socialtjänstlagen som gjorts under den aktuella tidsperioden.

Våldsutsatta kvinnor har redan tidigare omfattats av Socialtjänstlagens allmänna beskrivningar om stöd till människor som behöver det utan att ha varit nämnda som grupp. I och med *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) skärps socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor. Regeringen framhåller att det förvisso redan finns ett generellt ansvar för alla som behöver stöd och hjälp i lagen, men bristerna visar att ett klagörande behövs. Den nya paragrafen får lydelsen:

8 a § Socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp att förändra sin situation.

Tillägget till socialtjänstlagen har reviderats ett antal gånger. I *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79) föreslås att paragrafen ges ett brottsofferperspektiv och som i första hand är könsneutralt och omfattar alla som utsätts för brott:

8 a § Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Paragrafen får en ny placering i och med omstruktureringen i den nya socialtjänstlagen (Prop. 2000/01:80), men innehållet förblir det samma. I *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) beskrivs stödet till brottsoffer som en symboltag: »Bestämmelserna är endast till för att synliggöra de skyldigheter som redan åvilar socialnämnden enligt andra bestämmelser i socialtjänstlagen...« (a.a. s. 11). Det är alltså inte fråga om en rättighetslag. Enskilda beviljas insatser enligt 4 kap. 1 eller 2 §§. Propositionen innebär dock en skärpning av lagen genom att »bör« byts ut mot »skall« och nu gällande formulering lyder:

5 kap. 11 § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av hjälp och stöd för att förändra sin situation.

Problembeskrivningar

I detta avsnitt undersöks hur problembeskrivningarna ser ut i de studerade propositionerna. »Problemet«, dvs. mäns våld mot kvinnor, beskrivs på olika sätt. Några av propositionerna har ett tydligt maktperspektiv där en form av könsmaktsanalys påverkar beskrivningarna. I *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) sägs våldet bero på »fördomar och föreställningar om mäns överordning och kvinnors underordning« (a.a. s. 21). En liknande beskrivning finns i *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155). Där skriver regeringen att »[m]äns fysiska, sexuella eller psykiska våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsligt hinder för jämställdhet. Mäns våld mot kvinnor inkräktar på och förhindrar kvinnors åtnjutande av sina mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, och är en manifestering av historiskt ojämlika maktförhållanden mellan män och kvinnor.« (a.a. s. 33) Det är »viktigt att förtydliga att det bakom det våld som kvinnor utsätts för oftast finns en manlig förövare« (a.a. s. 51). I propositionen används begreppet »mäns våld mot kvinnor«. Sexualiserat våld som begrepp är, enligt regeringen, inte allmänt känt och »könsrelaterat våld« är olämpligt eftersom det är könsneutralt.

Även i *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) slås det fast att mäns våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem som ställer krav på att samhället också tar sitt ansvar. Våld mot kvinnor beskrivs som ett komplext problem som berör flera politikområden och samhällsaktörer såsom rättsväsendet, hälso- och sjukvården samt sociala myndigheter eftersom det leder till svåra sociala problem, såsom social isolering, ekonomiska problem, svårigheter med bostadssituationen och sjukskrivningar.

Om man jämför propositionen med formuleringarna i *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155) med *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) blir skillnaderna sto-

ra. I den sistnämnda är det utmärkande att förslagen är könsneutralt formulerade. Till exempel kallas mäns våld mot kvinnor för partnervåld. Det är våld mellan vuxna människor i nära relationer som propositionen i huvudsak handlar om, även om regeringen skriver att våldet även kan omfatta barn som trakasserar föräldrar, homosexuella relationer etc. Inga förklaringar till av våldets orsaker ges. Kön och ojämlikheter mellan män och kvinnor kan således beskrivas som nedtonade.

Såväl *Ny socialtjänstlag* (Prop. 2000/01:80) som *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79) saknar resonemang om mäns våld mot kvinnor som problem. I *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79) görs hänvisningar till *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55), men ett könsneutralt perspektiv kan ändå sägas vara i fokus för propositionen.

Skillnaderna i vad som beskrivs som problemet kan till viss del förklaras med att propositionerna har olika syften. I de delar som beskriver våldets orsaker kan ändå viktiga skillnader i synen på våldet, kvinnorna och nödvändiga responser från samhället skönjas. Vad som är problemet kan också ses i termer av om det är mäns våld mot kvinnor generellt eller i nära relationer som diskuteras, om det är kvinnor som offer för våld – oavsett förövare eller om det är offer för våld generellt – oavsett kön på såväl förövare som brottsoffer. I de sex studerade propositionerna ser detta olika ut. Wendt Höjer (2001) har beskrivit perioden runt kvinnofridspropositionen som präglad av en syn på våldet som »det manliga våldet«. Hon pekar dock också på att det finns samtida och motstridiga förståelser om våld, makt och kön. Det är en analys som stämmer väl in även på perioden efter hennes studie.

Könsneutrala beskrivningar av såväl brottsoffer som förövare konsekvensen att mäns makt och kvinnors underordning kommer i skymundan (Pease, 2008, se också Young, 2000). Det blir skillnad om våldet beskrivs i termer av »partnervåld« och »hot och trakasserier« som i *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) eller att »mäns fysiska, sexuella eller psykiska våld mot kvinnor är ett allvarligt hinder för jämställdhet« som det står i *Makt att forma samballet och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155).

Beskrivningar av den våldsutsatta kvinnan

I det här avsnittet flyttas fokus från beskrivningar av »problemet« till beskrivningar av kvinnorna som utsätts för våld i nära relationer. Den våldsutsatta kvinnan som det ideala brottsoffret (Christie, 2001; Grovdal, 2012) och den våldsutsatta kvinnan som »vem som helst« (Peter, 2006; Sokoloff & Dupont, 2005; Lundberg, 1998) är, som presenterats tidigare i artikeln, två dominerande diskurser kring synen på den våldsutsatta kvinnan. Detta blir tydligt i *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55). Här är kvinnan framförallt – eller enbart – kvinna, och hon är »vem som helst«. Hon är kvinna i bemärkelsen att kön fokuseras i texten. I andra propositioner framträder den våldsutsatta kvinnan som en kvinna som befinner sig i beroendeställning till

mannen, saknar självförtroende och är oförmögen att bryta upp från förhållandet på egen hand (jmf Christie, 2001; Grovdal, 2012; Hydén, 2001). Den våldsutsatta kvinnan i *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) beskrivs som en person som »inte själv förmår bryta upp ur ett destruktivt förhållande« (a.a. s. 30), även om det också framhålls att de flesta kvinnor lämnar män som slår dem förr eller senare (a.a. s. 16). Det sägs vara vanligt att kvinnan helt förlorar sitt självförtroende och att hon anklagar sig själv för att ha orsakat mannens raseriutbrott. Den förlorade självkänslan, rädslan för misshandel och rädslan för vad som ska hända med hemmavarande barn anges som förklaring till varför kvinnor som utsätts för våld av en närstående inte bryter upp. I *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) beskrivs våldet som systematiskt och kontinuerligt. Kvinnorna försätts i en beroendeställning av männen och kan ha svårt att ta sig ur relationen särskilt om det finns barn i familjen.

Utifrån det intersektionella perspektivet för den här artikeln har beskrivningar sökts som handlar om klass och etnicitet, men även andra typer av kategoriseringar av kvinnorna. I *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) diskuteras varken etnicitet, klass eller andra kategorier, utöver att man skriver att information till våldsutsatta kvinnor bör finnas på flera språk. *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79) innehåller få särskilda skrivningar om våldsutsatta kvinnor. Det saknas resonemang om etnicitet, klass eller kön. Inte heller i *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) är klass, etnicitet eller andra kategorier synliga.

Däremot skriver regeringen i *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Prop. 2005/06:155), med referens till FN:s *Plattform for action* att våld mot kvinnor, fysiskt, sexuellt och psykologiskt, förekommer i alla samhällen, i alla samhällsklasser och kulturer. Våld mot kvinnor kan vara både en orsak till och en konsekvens av fattigdom. Här finns med andra ord en beskrivning av att den våldsutsatta kvinnan kan vara vem som helst (finns i alla samhällen, alla samhällsklasser och i alla kulturer). Klass försvinner dock i resten av propositionen. Sexualitet synliggörs genom att regeringen poängterar att våld i samkönade relationer existerar, men att det behandlas i andra sammanhang där jämställdhet mellan män och kvinnor inte står i fokus. Två särskilda grupper lyfts dock fram. Det är kvinnor med funktionshinder samt »flickor och unga kvinnor, pojkar och unga män som utsätts för s.k. hedersrelaterat våld« (a.a. s. 71). När det gäller våldet mot kvinnor med funktionshinder framgår det inte om det är våld i nära relationer som avses eller om även annat våld, t ex från vårdare inkluderas. Det hedersrelaterade våldet omfattar både unga kvinnor och unga män och i detta sammanhang inkluderas homo- och bisexuella samt transpersoner.

Grupper av kvinnor med särskilda behov lyfts också fram i *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38). Det handlar om kvinnor med missbruksproblem, kvinnor med funktionshinder, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor som drabbats av hedersrelaterat våld samt äldre kvinnor. I samtliga fall uttrycker

regeringen att dessa grupper inte ska ses som homogena grupper. Propositionen tar sikte på våldsutsatta kvinnor (oavsett kön på förövaren) och omfattar därmed också våldsutsatta kvinnor i samkönade situationer, men de beskrivs inte som en grupp med särskilda behov.

Kvinnor med missbruksproblem sägs vara en av de mest utsatta grupperna. Livssituationen ökar risken för att utsättas för våld och de kan ha svårare att få hjälp jämfört med andra våldsutsatta kvinnor. Exempelvis finns det få skyddade boenden för kvinnor med missbruksproblem. Regeringen framhåller att »[k]vinnor med missbruksproblem ofta har låg självkänsla tillsammans med känslor av skam och skuld, vilket inte sällan förstärks av omgivningens attityder och bemötande.« Missbruket kan binda kvinnan hårdare till mannen och de drar sig många gånger för att vända sig till socialtjänsten eftersom de är rädda för att få sina barn omhändertagna. De missbrukande kvinnorna »finns i alla samhällsklasser« (a.a. s. 16).

Regeringen uppmärksammar också kvinnor med funktionshinder som en grupp med särskilda behov. Kunskapen beskrivs dock vara relativt begränsad. I propositionen görs referenser till Finndahl (2001) samt Brå (2007). Båda dessa rapporter behandlar våld i nära relationer och annat våld, t ex våld från vårdare etc. Kvinnor med funktionshinder antas inte vara mer utsatta för våld i nära relationer än kvinnor utan funktionshinder, men kan ha svårare att försvara sig eller fly. De kan också ha svårigheter med att bli tagna på allvar när de söker hjälp. Det påtalas att de skyddade boenden som finns är inte alltid anpassade till de särskilda problem som t ex funktionshindrade kvinnor har.

Både utlandsfödda kvinnor och de med två utlandsfödda föräldrar ingår i benämningen kvinnor med utländsk bakgrund. Det framhålls att en förhållandevis stor andel kvinnor med utländsk bakgrund söker sig till kvinno- och tjejjourer i Sverige. »Detta behöver självklart inte innebära att dessa kvinnor blir utsatta för våld i högre utsträckning, utan kan vara ett resultat av att de inte har samma sociala nätverk som kvinnor med svensk bakgrund.« (a.a. s. 17). Vissa frågor anses vara särskilt problematiska för kvinnor med utländsk bakgrund. De har inte samma sociala nätverk och de kan ha behov av mer praktisk hjälp på grund av bristande språkkunskaper. En del har levt isolerat och vet inte heller vilken hjälp de kan få eller vart de ska vända sig. Vissa kvinnor kan tveka att kontakta myndigheterna av rädsla för att förlora uppehållstillstånd. »Kvinnor med utländsk bakgrund kan med andra ord behöva hjälp med sådant som kvinnor uppvuxna i Sverige klarar på egen hand« (a.a. s. 18).

Hedersrelaterat våld beskrivs i ett särskilt stycke. Rubriken lyder »Kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld«, men texten handlar i huvudsak om barn och om familjens förtryck gentemot dessa barn. Som t ex: »[d]e unga kvinnorna befinner sig ofta i en mycket utsatt och hotfull situation där skydd inte alltid står att finna inom den egna familjen eller släkten. Detta skapar situationer som kan vara mycket

komplexa och svårlösta, särskilt då den våldsutsatta flickan är underårig och behöver fly från sin familj« (a.a. s. 18).

Den femte gruppen som lyfts fram i propositionen som särskilt sårbar är äldre kvinnor. Kunskapen om äldre kvinnors situation sägs vara begränsad då de flesta studier har riktat in sig på yngre kvinnor. Regeringen framhåller att studier indikerar att äldre kvinnor är mer utsatta för våld och olika övergrepp än män. »Den vanligaste förövaren av våld mot äldre kvinnor är en manlig familjemedlem, även om det i parförhållanden också kan vara kvinnan som utsätter maken för övergrepp eller vanvård« (a.a. s. 19). Söners våld gentemot sina mammor lyfts här fram: »En missbrukande son, som utsätter sin mamma för hot och våld förekommer också« (a.a. s.19). Hög ålder, i samband med sjukdom, funktionshinder och ensamhet, ökar den äldre kvinnans beroende. Ekonomiskt beroende eller vårdbehov mellan föräldrar och barn kan vara faktorer som utlöser övergrepp mot äldre. Frakturer, blåmärken etc. är svårare att diagnostisera eftersom de lätt kan tolkas som åldersrelaterade. Kvinnor med demens får svårt att berätta om övergrepp för omgivningen.

Det är slående att klass och socioekonomiska förhållanden så sällan diskuteras i propositionerna. I den mån klass nämns så är det i termer av att våldet drabbar alla, oavsett klass. Sokoloff & Dupont (2005) menar att även om forskningen utifrån klassperspektiv är outvecklad, så visar forskningsresultat från USA att fattigdom är en av de viktigaste förklaringarna till varför mäns våld mot kvinnor är vanligare i områden som domineras av svarta. Skillnaderna mellan Sverige och USA är i och för sig stora när det handlar om välfärdssystem (Peter, 2005). Det förefaller ändå som att diskursen om den våldsutsatta kvinnan som vem som helst är så pass dominerande i det svenska offentliga trycket att socioekonomiska faktorer (klass, fattigdom, arbetslöshet etc.) knappt ens nämns. Våldets konsekvenser borde se annorlunda ut för fattiga kvinnor, precis som det på senare år beskrivs se annorlunda ut för t ex kvinnor med utländsk bakgrund. Kvinnor med utländsk bakgrund lyfts fram för att de saknar sociala nätverk. Frågan är om det gäller endast för utländska kvinnor? Pruitt (2008) studerar våldsutsatta kvinnor på landsbygd och för dessa kvinnor är just isoleringen en viktig faktor (se också Sandberg, kommande). Möjligheten att t ex ordna en ny bostad hänger i många delar av dagens Sverige nära ihop med möjligheten att köpa en bostad eller att ha betalt för att stå i bostadskö under många år. Möjligheten att på egen hand finansiera terapi är också kopplat till ekonomiska resurser. En välutbildad kvinna med medelklassbakgrund har rimligtvis lättare att orientera sig i rättssystemet. Inget av detta berörs i propositionerna.

Utvecklingen mot att allt fler grupper av kvinnor lyfts fram som i behov av särskilt stöd väcker frågan vilka kvinnor som blir kvar? I de första propositionerna handlar det endast om »kvinnan« – hon som är som vem som helst. Det som sker när specifika grupper lyfts fram som särskilt utsatta är att »den andra« kvinnan konstrueras. Hon som inte är som oss. Det blir en förändring i förhållande till den starka diskursen om den våldsutsatta kvinnan som vem som helst och en av oss (Pe-

ter, 2006; Sokoloff & Dupont, 2005; Lundberg; 1998). Den vita medelklasskvinnan är fortfarande »normen« eller utgångspunkten, men i relation till detta lyfts de särskilt utsatta eller hjälpbehövande kvinnorna fram. Det är de utländska, de missbrukande och de handikappade (dit också äldre kan sägas inkluderas eftersom det är framförallt de fysiska aspekterna av ålderdom som lyfts fram). Jag vill också hävda att det inte handlar om att grupper av kvinnor lyfts fram utifrån ett maktperspektiv. Det är till exempel inte den etniska diskrimineringen av kvinnor med utländsk bakgrund (de los Reyes & Mulinari, 2005) som står i fokus. Kvinnor med invandrarbakgrund lyfts fram för att de saknar nätverk och har dålig kunskap om det svenska samhället.

Stöd och insatser

Hur ser då de stöd och åtgärder som skisseras i propositionerna ut och hur kan dessa relateras till såväl problemformuleringarna och framställningen av den våldsutsatta kvinnan? Det handlar dels om vad detta stöd och annat stöd ska innehålla och bestå av och dels om vem som ska ge detta stöd. Hur dessa frågor hanteras i propositionerna diskuteras i detta avsnitt.

Beskrivningarna av vad stödet ska bestå av ser olika ut i de olika propositionerna. Sammantaget handlar det om psykosocialt stöd av olika slag, praktisk hjälp med t ex skyddat boende samt rådgivning. I *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) sägs att de hjälpsatser som det enligt socialtjänstlagen kan vara fråga om till exempel kan handla om att ordna tillfällig bostad åt en kvinna som utsatts för misshandel i hemmet och som inte utan risk för fortsatt misshandel kan återvända hem. Det kan också vara behov av hjälp i form av rådgivning eller kanske en stödperson/kontaktperson under tiden som polisutredning eller rättegång pågår. Det poängteras att socialtjänsten ska vara lyhörd för vad kvinnor som befinner sig i en misshandelsituation kan vara i behov av, att kvinnan många gånger inte själv vet om vilka möjligheter hon har att få stöd och hjälp och att socialtjänsten därför aktivt måste erbjuda hjälp av olika slag. Det understryks att socialnämnden också bör ge information och bedriva uppsökande arbete för att nå de kvinnor som är i behov av stöd. Regeringen avstyrker kvinnovåldskommissionens förslag om en särskild vårdgaranti för att tillgodose våldsutsatta kvinnors behov av psykoterapi. I propositionen *Ny socialtjänstlag* (Prop. 2000/01:80) diskuteras inte våldsutsatta kvinnor explicit, men frågan om psykoterapi generellt behandlas liksom vilka grupper som anses vara berättigade till behandling. Insatser som hör till hälso- och sjukvårdens område, t ex psykoterapi, ska enligt propositionen inte bekostas av socialtjänsten. Missbruk av alkohol, narkotika och liknande samt spelmissbruk lyfts fram, liksom vård och behandling av barn och unga. Våldsutsatta kvinnor lyfts alltså inte fram som en av de

grupper som ingår i socialtjänstens ansvarsområde när det handlar om vård och behandling.

I *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) ges exempel på insatser i syfte att stödja och hjälpa våldsutsatta kvinnor. Ekonomiskt bistånd, hjälp med skyddat boende, rådgivande och stödjande samtal, förordnande av en kontaktperson, förmedling av kontakter med andra myndigheter och frivilligorganisationer, hjälp att söka efter ny bostad, kontakter med polismyndigheter och övriga rättsväsendet vid polisanmälan (samt insatser för eventuella barn) är exempel som ges. Uppföljning och utvärdering av de samlade insatserna i kommunen bör ske kontinuerligt för att identifiera behovet av andra eller ytterligare åtgärder, t ex för kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med funktionshinder, kvinnor med utländsk bakgrund eller äldre kvinnor samt samverkan mellan olika aktörer.

Frågan om vem som har ansvar att ge stöd till de våldsutsatta kvinnorna är inte oviktig. Tidigare forskning har visat att kvinnor av olika anledningar kan känna motstånd mot att vända sig till socialtjänsten (se t ex Ekström & Berg, 2009). Det kan vara kvinnor som inte ser sig själva som en del av socialtjänstens målgrupp eller kvinnor som har tidigare, negativa erfarenheter av socialtjänsten. I *Kvinnofrid* (Prop. 1997/98:55) poängteras socialtjänstens uppgift och ansvar. Det frivilliga sociala arbetet lyfts också fram som betydelsefullt och viktigt. Å ena sidan sägs att kvinnojourerna ska vara ett komplement och att det inte är tillräckligt att det finns frivilliga insatser i kommunen (a.a. s. 38). Å andra sidan beskrivs kvinnojourernas arbete som »ett alternativ« (a.a. s. 62) genom hög grad av tillgänglighet. De kan garantera anonymitet och erbjuder kvinnorna en möjlighet att möta andra i samma situation. Här gör regeringen alltså skillnad i vilken typ av stöd som kvinnojourerna respektive den kommunala socialtjänsten förväntas bidra med. Regeringen skriver att »[f]ördelarna med kvinnojourernas arbete är också att arbetet utförs av ideellt arbetande kvinnor med olika bakgrund och med ett starkt engagemang i de utsatta kvinnornas situation« (a.a. s. 61). Propositionen *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (Prop. 2006/07:38) har som titeln antyder fokus på just socialtjänstens ansvar och funktion. Frivilligorganisationerna nämns som ett viktigt komplement till kommunernas socialtjänst

Socialtjänstens ansvar för och skyldigheter mot alla som har utsatts för brott är en viktig del av *Stöd till brottsoffer* (Prop. 2000/01:79). Det ideella arbetet lyfts också fram. Ideella organisationer och i synnerhet brottsofferjourerna ges en viktig roll om utförare. Propositionen innehåller även förslag om annat stöd än det som socialtjänsten är tänkt att bistå med. När det gäller målsägandebiträderna framhåller regeringen att de har en informativ och kurativ roll. Rättväsendet har också, enligt propositionen, en skyldighet att informera och ge brottsoffer ett gott bemötande. I *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer* (Prop. 2002/03:70) är det inte primärt socialtjänsten som lyfts fram. Stöd beskrivs som viktigt: »[e]n av grundtankarna med den nu föreslagna reformen att den som lever i ett förhållande som

präglas av trakasserier och våld skall erbjudas stöd att bryta upp ur detta förhållande. Ett viktigt steg i denna process kan vara att etablera kontakt med en frivilligorganisation« (a.a. s. 49-50).

Det lagstadgade stödet till kvinnor som utsätts för våld i nära relationer är reglerat i Socialtjänstlagen. De omfattas dels av Socialtjänstens generella uppdrag att ge stöd och hjälp till människor som är i behov av det, men också av den särskilda brottsofferparagraf som lagts till i Socialtjänstlagen. Som beskrivningen ovan visar innehåller propositionerna inte särskilt detaljerad information om vad det lagstadgade stödet och annat stöd till de våldsutsatta kvinnorna är tänkt att innehålla. Det handlar om psykosocialt stöd, rådgivning och praktisk hjälp med t ex att ordna ett skyddat boende. Särskilda insatser eller behov lyfts fram i relation till vissa specifika grupper, t ex kvinnor med missbruksproblem. En djupare beskrivning eller analys om behov av stöd hos hjälp hos kvinnor som utsätts för våld i nära relationer saknas. I synnerhet saknas en analys som utgår ifrån våldsutsatta kvinnors vardag utifrån ett intersektionellt perspektiv där t ex klass och etnicitet diskuteras i förhållande till kvinnornas situation.

Avslutning

Konstruktionen av den våldsutsatta kvinnan, såsom hon framställs i propositionerna, är viktig för att förstå hur synen på mäns våld mot kvinnor ser ut, för hur stöd och hjälp formuleras och för hur vi kan förstå våldsutsatta kvinnors handlingar. En framställning som många kvinnor inte känner igen sig i riskerar att exkludera dem från det stöd samhället organiserar. På liknande sätt kan beskrivningen också göra att poliser, socialsekreterare och andra inte ser och inte förmår ge stöd till alla våldsutsatta kvinnor som behöver och vill ha stöd eftersom de faller utanför ramarna för hur en våldsutsatt kvinna »är«. I den här artikeln beskrivs hur konstruktionen av den våldsutsatta kvinnan som »vem som helst« har förändrats till att beskriva våldsutsatta kvinnor i termer av »de andra«, i form av särskilt utsatta grupper. Jag tolkar dock inte förändringen i termer av ett intersektionellt perspektiv hos lagstiftaren. Det strukturella maktperspektivet kommer i skymundan och snarare handlar det om att fokuseringen på vissa individer/grupper gör dem ansvariga för sin egen underordning (de los Reyes & Mulinari, 2005). Det kan ses som problematiskt, inte minst när stöd och insatser ska formuleras för de våldsutsatta kvinnorna. Precis som Baachi & Eveline (2010) påpekar så påverkar det sätt på vilket problem formuleras vad som kan ses som problematiskt och hur människor tänker kring dessa frågor.

Socialtjänstlagen är en ramlagstiftning och en viktig aspekt av det är att kommunerna, men också de enskilda socialsekreterarna har betydande ansvar för att tolka lagen (Bäck-Wiklund, 2012). Andersson (2011) analyserar mötet mellan straffrätten och våld mot kvinnor, vilket är en typ av brottslighet som mer explicit

än andra sätts i samband med strukturella maktförhållanden i samhället. När det gäller det lagstadgade stödet till våldsutsatta kvinnor finns inga domar att undersöka för att göra en analys av hur lagstiftningen tolkas. Det är på kommunal nivå, men även hos enskilda socialsekreterare som dessa tolkningar görs. Inte desto mindre är en analys av hur kommunerna använder och omformulerar lagens intentioner och utgångspunkter intressant. Ljungwald (2011) har berört hur socialsekreterarna tolkar reglerna om brottsoffer i socialtjänstlagen (5 kap. 11§), men fältet behöver utvecklas. En ökad medvetenhet om hur klass, kön och etnicitet – men kanske även andra faktorer som funktionshinder, sexualitet etc. påverkar utsatthet för och konsekvenser av våld skulle sannolikt bidra till att konstruktionen av den våldsutsatta kvinnan blev mer mångfacetterad och på så sätt också inkluderande för en större grupp av kvinnor. Det skulle också möjliggöra en annan typ av diskussion kring vilken form av stöd och insatser olika grupper av kvinnor har och hur utsattheten för mäns våld i nära relationer har. Den offentliga diskursen om den våldsutsatta kvinnan som kvinna och som det ideala offret, passiv och med dåligt självförtroende behöver problematiseras. De våldsutsatta kvinnorna som står i fokus för det som idag beskrivs som ett allvarligt samhällsproblem är mer än bara kvinnor. Klass och etnicitet formar kvinnornas liv och vardag och också deras upplevelser av våldet och dess konsekvenser. Om vårt sätt att formulera problem och dess lösningar bidrar till hur problemet också »skapar« och vilka lösningar som därmed möjliggörs (Baachi & Eveline, 2010), behöver bilden av den våldsutsatta kvinnan göras till någonting annat än bara kvinna.

Referenser

- Andersson, U. (2011) Våld mot kvinnor i straffrätten. I Svensson, E-M. m.fl. (2011) *På vei. Kjønn og rett i Norden*. Göteborg: Makadam förlag.
- Anthias, F. & Yuval-Davis, N. (1983) Contextualizing feminism: gender, ethnic and class divisions. *Feminist review*. No 15. pp. 62-75.
- Bacchi, C. och Eveline, J. (2010) Approaches to gender mainstreaming: What's the problem represented to be? Bacchi, C. och Eveline, J. (red) *Mainstreaming politics: gendering practices and feminist theory*. Adelaide: University of Adelaide press.
- Bacchi, C. (1999) *Women, policy and politics: the construction of policy problems*. London: Sage.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007) *Våld mot personer med funktionshinder*. Rapport 2007:26. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Burman, M. (2007) *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*. Akademisk avhandling. Uppsala: Iustus.
- Burman, M. (2012) Immigrant women facing male partner violence – gender, race and power in Swedish alien and criminal law. *Feminists@law*. Vol. 2. No.1.
- Bäck-Wiklund, M. (2012) Prolog: Stat, profession, familj – om makt, normer och normering. Johansson, H. & Bäck-Wiklund (red.), M. *Att fostra familjen: – en grundbok om styrning, föräldrarskap och socialtjänst*. Stockholm: Liber.
- Christie, N. (2001) Det idealiska offret. Åkerström, M. och Sahlin, I. (2001) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

- Crenshaw, K (1991) Mapping the margins. Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color. *Stanford law review*. Vol 43. No. 6. pp. 1241-1299.
- Crenshaw, K. (1989) Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*. No 89. pp. 139-167.
- Dir. 2012:38 *En nationell samordnare mot våld i nära relationer*. Justitiedepartementet.
- Engstrand, Å-K. och Larsson J. (2012) Intersektionalitet – att fånga ojämlikhetens komplexitet på flera sätt. Dahlstedt, M. och Neergaard, A. *Migrationens och etnicitetens epok: Nyckelbegrepp i etnicitets- och migrationsstudier*. Stockholm: Liber.
- Ekström, V. och Berg, L. (2009) *Utvärdering av relationsvåldscentrum – andra verksamhetsåret*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Ferraro, K. (2006) *Neither angel nor demons. Women, crime and victimization*. Boston: Northern university press.
- Finndahl, K. (2001) *Våga se. En studie om förekomsten av våld mot kvinnor med funktionsbinder*. Stockholm: Forum – Kvinnor och handikapp.
- Fraser, N (1998): Heterosexism, Misrecognition and Capitalism: A Response to Judith Butler. *New left review* 228. pp. 140-149.
- Grovdal, Y. (2012) *En vellykt sak. Kvinnor utsatt för misshandling mot straffrättsapparatet*. Akademisk avhandling. Oslo: Institutt for kriminologi og retts sociologi. Universitetet i Oslo.
- Gunnarsson, L. (2011) A defence of the category »women«. *Feminist theory*. Vol. 12. No 1. pp. 23-37.
- Hydén, M. (2001) Misshandlade kvinnors uppbrottsprocess: en motståndsprocess. Åkerström, M. och Sahlin, I. (2001) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Ljungwald, C (2011) *The emergence of the Crime Victim in the Swedish Social Services Act*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Lundberg, M. (1998) *Kvinnomisshandel som polisärende – att definiera och utdefiniera*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet; Licentiatavhandling.
- Mattson, T. (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups förlag.
- Mc Call, L. (2005) The Complexity of Intersectionality. *Signs*, Vol. 30, No. 3, pp. 1771-1800
- Pease, B 2008, Engaging men in men's violence prevention: exploring the tensions, dilemmas and possibilities. *Australian domestic & family violence clearinghouse*, Vol. August 2008, No. 17, pp. 1-20.
- Peter, T. (2006) Domestic violence in the United States and Sweden: A welfare state typology comparison within a power resources framework. *Womens studies international forum* 26(2006) pp. 96-107.
- Pringle, K. (2006) En fallstudie av bruket och missbruket av intersektionalitet. Sandell, K. & Mulinari, D. (2006) *Feministiska interventioner. Berättelser från en annan värld*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Pruitt, L. (2008) Place matters: domestic violence and rural difference. *Wisconsin Journal of Law, Gender & Society*, 23(2), pp. 347-414.
- Prop. 1999/2000:43 *Uppbållstillstånd på grund av ankenytning*.
- Prop. 2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.
- Prop. 2005/06:155 *Makt att forma samballet och sitt liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.
- Prop. 2002/03:70 *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer*.
- Prop. 2000/01:80 *Ny socialtjänstlag*.
- Prop. 2000/01:79 *Stöd till brottsoffer*.
- Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*.

- de los Reyes, P och Mulinari, D (2005) *Intersektionalitet – kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Sandberg, L. (kommande) Researching intimate partner violence in rural regions: Challenges and specificities. Opublicerat manus.
- Schömer, E. (2011) Osynliggörande av multipel diskriminering i den svenska diskrimineringslagstiftningen. Svensson, E-M m fl (2011) *På vei. Kjønn og rett i Norden*. Göteborg: Makadam förlag.
- Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, bedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.
- Sokoloff, N. & Dupont, I. (2005). Domestic violence at the intersections of race, class, and gender: Challenges and contributions to understanding violence against marginalized women in diverse communities. *Violence Against Women* Vol. 11.1 (2006) pp. 38-64.
- SOU 2004:121 *Slag i luften*.
- Thiara, R.K. & Gill, A.K. (eds.) (2010) *Violence against Women in South Asian Communities: Issues for Policy and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Wendt Höjer, M. (2002) *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Malmö: Liber.
- Young, I. M. (2000) Genus som serialitet. Tankar om kvinnor som socialt kollektiv. *Att kasta tjejkast*. Stockholm: Atlas.